

Departament d'Història de l'Art
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

CASES GRANS.
INTERIORS NOBLES A BARCELONA (1739-1761)

Rosa M. Creixell i Cabeza

Directora: Teresa-M Sala i García

Tesi per optar al títol de doctora en Història de l'Art

Història, Teoria i Crítica de les Arts: Art Català i connexions Internacionals
(bienni 2003-2005)

Volum. I. Text.

Li agrada la penombra humida dels passatges estrets, l'arc de la Glòria quan es perfila al fons del campanar de la Seu, les raconades ombrívols de l'Arc de Sant Miquel i de la volta del carrer d'en Malla. Li plau sotjar amb ulls encuriosits la vellúria sòrdida i grisa del pati de l'antic Hostal de l'Oli, o passar per la Riera de Sant Joan i contemplar la desolació del pati senyorial de l'antic palau del marquès de Sentmenat. Les arcades i les columnes dels vells palaus del carrer de Mercaders i per damunt de tot, l'estretor grisa del carrer de Basea(...)

Antoni Vilanova. *Emili Vilanova i la Barcelona del seu temps.*

X. A mode de recopilatori

Les nombroses vies perfilades, esbossades i obertes en *Cases grans. Interiors nobles a Barcelona. (1739-1761)* requereixen una recapitulació final, car d'elles es desprenen un seguit de realitats que fan més comprensible l'època i la societat tractada. En aquest sentit, es pot afirmar que cada una de les conclusions assolides en la present tesi doctoral fan factible obrir futures línies d'investigació, ja que han de ser considerades com a premisses de partida en l'aprofundiment del coneixement de "l'art de la casa" de la primera meitat del set-cents.

Entre els propòsits inicials de la investigació es trobava el de revisar la posada en escena del quotidià en la primera meitat del segle XVIII a Barcelona, amb la voluntat de demostrar la importància i la influència que exercí en el

desenvolupament posterior de les arts decoratives i l'evolució de la casa. En definitiva, consideràvem essencial restituir el valor i el lloc que li pertoca a l'època en el marc del món contemporani. I de manera especial, al cenyir-nos als paràmetres d'una sociabilitat aristocràtica, volíem demostrar que aquests anys no eren, únicament, un període fosc a remolc de modes i gustos del passat. Els nombrosos exemples que s'han anat anunciant en les parcel·les tractades creiem que són suficients per desterrar aquesta estesa creença, fruit de l'escassa atenció que fins el moment havia suscitat el període. Si ens fixem en tot allò que s'ha anat dient al llarg del discurs es pot concloure que existí una confluència entre els vells i els nous patrons de la sociabilitat, circumstància extensible a més d'un camp, com ho evidencia l'agencament dels interiors nobles de la ciutat. No estem davant de *cases grans* agençades i disposades segons els paràmetres del segle XVII, encara que tampoc és del tot factible parlar d'interiors inspirats en el món rococó, ja que, en realitat, els interiors aristocràtics barcelonins mostren una convivència perfecte entre els objectes heretats, que vestien d'antuvi els espais, amb els nous artefactes, encomanats per moblar les estances. Reforça aquesta imatge la disposició del parament en les estances, que ha abandonat la rigidesa barroca per afavorir un espai més adequat a les necessitats dels seus estadants, així com la compartimentació que estaven patint alguns dispositius espaials. Els interiors de les *cases grans*, tot i els seus espais de representativitat social, començaven a adequar-se a les exigències d'aquells que les habitaven, cosa que deixa traslluir els canvis que s'estaven produint en la societat.

Conscients d'un discurs excessivament genèric, ens semblen apropiades les apreciacions que justifiquen les *Visions Barcelonines*¹ per explicar allò que succeïa en l'àmbit català respecte a l'habitatge. L'afirmació que assegura que *a Catalunya, hom a tingut sempre la preocupació de fer la llar confortable i acollidora, i l'ha dotada, a més, d'un caràcter*

¹ Curet, F: "La vida a la llar" a: *Visions Barcelonines*. vol. I, Altafulla ed, Barcelona, 1981.

propi adient al gust, als costums i a la utilitat de la gent que l'habitava ² resumeix perfectament la personalitat autòctona que reflecteixen els interiors analitzats. Espais que resulten ser refugis, degut a *l'amor quasi idolàtric a la casa (que) no era pas produït per un instint rebec de reclusió que defuig els tractes amb les gents, ni equivalia a la mísera condició de la molta arrapada a la pedra o del cargol esclau de la seva closca, sinó que s'acomodava a una concepció ben nostra de la vida particular i social.*³ Un repàs minuciós a les arquitectures particulars propietat dels nobles barcelonins obliga a concloure que l'interès per assolir interiors acollidors, ornats amb artefactes luxosos i a la moda, com a signe de prestigi social i de bon to, va iniciar-se en les primeries del set-cents, la qual cosa ofereix una imatge dels espais interiors diferent a la que hom s'ha construït a partir d'estudiar els artefactes fora del seu context original, que ha de ser revisada. En l'aproximació al fet d'habitar en un espai aristocràtic queda palès que un dels elements essencials per crear diferents atmosferes va ser l'ús del color, degut al manteniment de la importància del tèxtil en la configuració de les arquitectures particulars.

Certament, aquestes qüestions són més comprensibles si hom s'aproxima a les realitats que perfilen la personalitat de l'estament noble barceloní. Es tracta d'un grup que viu immers en els quefers de la ciutat que habita, que exerceix el seu rol de classe dominant, però que està molt lligat a la topografia del lloc, la qual, com bé afirmava M. Perrault, determina els costums.⁴ Així doncs, el fet de no concentrar, com havia succeït en èpoques pretèrites, els seus habitatges en un sol carrer o en una única zona, sinó que es localitzaven disseminats per tota ciutat vella, comportava unes maneres de relacionar-se més obertes que d'antuvi. Com també és un fet important que cal assenyalar en aquest recull de conclusions la circumstància que haguessin establert vincles de parentiu amb individus, nouvinguts al braç noble, procedents del món comercial, aspecte del qual van saber-ne treure el màxim partit,

² Ibídem, pàg. 53.

³ Ibídem, pàg. 12.

⁴ Aquest tema va ser abordat, conjuntament amb T-Mª Sala, en l'article "L'elogi del quotidià. La finca dels Gònima a Sant Feliu" a: *L'Avenç*. núm. 292, Barcelona, 2004, pàgs. 12-16.

car van participar en més d'una transacció mercantil. Aquest fenomen porta de retruc a provar el coneixement, el gust, l'acceptació i la possibilitat d'un accés ràpid a les modes imperants a la resta d'Europa segons la conveniència de cadascú, on el comerç va ser un agent de primer ordre, com ha anat aflorant al llarg de tot el nostre discurs. Per tant, amb les dades disponibles és irrefutable que, en la producció i distribució d'artefactes luxosos per a l'agençament de la casa, les relacions comercials van afavorir més d'un intercanvi i fomentaren la importació i exportació de noves formes i models en objectes sumptuosos. Realitat a la que creiem que cal sumar-hi dos nous elements de revisió. Per una banda, la rapidesa amb què podien succeir els canvis de gust i la implantació de les modes i, per altra, l'efecte que això causava en l'artesanat de la ciutat. En el primer cas, ha quedat a bastament desmentit que la noblesa barcelonina, entre 1739 i 1761, no es preocupés de posseir les peces més modernes en quant a mobiliari o artefactes decoratius, ja que s'ha evidenciat la constant compra d'objectes artístics en altres contrades: Venècia, Marsella, Londres o Amsterdam, entre d'altres. Pel que fa al segon cas, l'arribada de mobles elegants, quadres o peces luxoses, obligaven l'artesanat, a petició de la clientela, a adequar-se a les noves demandes i, en l'actualitat, obliga a una revisió cronològica de molts d'aquests artefactes. La constatació d'aquestes dues circumstàncies, en la primera meitat del set-cents –dèiem- desestima la creença que la primera meitat del segle XVIII, centrant-nos en el cas barceloní, va ser un període on els interiors responien al gust d'èpoques anteriors, a la vegada que fa pertinent acceptar la idea que la indústria barcelonina va cimentar-se, per una banda, en l'àmplia xarxa de relacions comercials que va establir amb altres contrades del continent, i, per una altra banda, en una activitat artesanal en auge que ha de ser estudiada en més profunditat i on cal fer una acurada revisió dels sistemes de producció i ampliar la mirada entorn a les tasques adjudicades a determinats oficis, com el cas dels fusters, donat que creiem haver demostrat que en l'elaboració final de qualsevol mercaderia luxosa, en més d'una ocasió, era necessària la cooperació i el treball de diferents artesans per atendre un mercat exigent i desitjos de posseir els millors artefactes.

En definitiva, el context de revisió abordat en *Cases grans. Interiors nobles a Barcelona*. (1739-1761) s'ajusta plenament a les afirmacions fetes per Alvar González - Palacios, quan diu en el seu llibre *Il tempo del gusto* que *Un arrendamento no è sempre fatto di colpo. Può essere il risultato di affiunte e varianti operate da più di una generazione. Come un manoscritto alterato dalle intepolazioni di molti estensori diventa un'opera diversa non solo nella forma ma anche nel contenuto, uninteo può esser un palinsesto che registra sensibilità diverse, a volte opposte.*⁵ Així succeí en les mansions aristocràtiques de la Barcelona de mitjans del set-cents.

⁵ González-Palacios, A: *Il tempio del gusto. Le arti decorative in Italia fra classisismi e barroco*. 2 vol, Milano, Longanes & C, 1984, pàg. 15.